

ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

PRINCIPLES OF SECURITY ENFORCEMENT OF PARTICIPANTS IN CRIMINAL JUDICIAL PROCEEDINGS: COMPARATIVE AND LEGAL STUDY

Фурс С.І.,

*магістрант Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

У статті здійснено спробу виділити принципи побудови програм захисту свідків на основі дослідження та порівняння основних положень інститутів забезпечення безпеки провідних держав. Надано характеристику виділеним принципам з прикладами їх реалізації. На основі отриманих результатів проведено аналіз національного інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, внесені пропозиції щодо його вдосконалення.

Ключові слова: захист свідків, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, програма захисту свідків, кримінальне провадження.

В статье предпринята попытка выделить принципы построения программ защиты свидетелей на основе исследования и сравнения основных положений институтов обеспечения безопасности ведущих государств. Охарактеризованы выделенные принципы с примерами их реализации. На основе полученных результатов проведен анализ национального института обеспечения безопасности, внесены предложения по его совершенствованию.

Ключевые слова: защита свидетелей, обеспечение безопасности, программа защиты свидетелей, уголовное производство.

The article attempts to highlight the principles of constructing witness protection programs based on the study and comparison of the basic provisions of security institutions in the leading countries. The author highlights the following principles: voluntariness, social protection, specialization, autonomy, differentiation of measures, proportionality, confidentiality. The characteristic of the highlighted principles is outlined in the text with examples of their implementation. On the basis of the obtained results the National Security Institute was analyzed, suggestions for its improvement were made.

Key words: witness protection, security enforcement of participants in criminal judicial proceedings, witness protection program, criminal procedure.

Постановка проблеми. Питання боротьби з організованою злочинністю, корупцією в Україні стоїть дуже гостро, правоохоронні органи часто є неспроможними протидіяти масштабній злочинній діяльності, наприклад, поширенню наркотичних речовин із використанням мережі Інтернет чи нелегальному гральному бізнесу. Свідками цих злочинів є як випадкові громадяни, так і самі учасники цих злочинів. Важливим завданням для правоохоронних органів є схилити цих осіб до співпраці, з наступним гарантуванням безпеки для них самих та близьких осіб. Зважаючи на недовіру до можливостей правоохоронних органів, застарілу нормативну базу, зробити це важко, необхідне вдосконалення законодавства, набуття організаційного досвіду у цій справі. Значна увага при цьому має бути приділена дослідженню принципів інституту забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства провідних держав світу, зокрема США, Великобританії, Італії, ФРН, в яких програми захисту успішно реалізуються.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інституту захисту учасників кримінального судочинства досліджували вітчизняні та зарубіжні вчені: М.Ю. Азаров, В.П. Бахін, В.І. Бояров, Л.В. Брусніцин, В.К. Весельський, В.В. Войников, О.О. Гриньків, М.А. Орлеан, Т. І. Панасюк, В.М. Тертишник, В.Я. Шапакидзе, А.А. Юнусов та ін.

Основною метою статті є виділення на основі дослідження і порівняння інститутів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства зарубіжних держав керівних засад їх побудови – принципів; використання отриманих результатів для визначення недоліків та шляхів вдосконалення вітчизняного інституту забезпечення безпеки.

Виклад основного матеріалу. Інститути забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства провідних держав мають низку спільних рис, що полягає у побудові їх на основі схожих загальних положень – принципів, які можна виділити в результаті порівняльно-правового аналізу. На нашу думку, до таких принципів слід віднести такі:

1. **Принцип добровільності** проявляється у застосуванні заходів забезпечення безпеки лише за волевиявленням особи, щодо якої ці заходи мають бути застосовані. Своє закріплення він знаходить у тому, що особа добровільно і самостійно підписує угоду (меморандум), як це наприклад прийнято в Італії та США, або іншим чином надає свою згоду [1, с. 26]. Також загаданий принцип знайшов своє закріплення в рекомендації Rec (2005) 9 Ради Європи, яку дослідники називають джерелом основних європейських стандартів у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства [2, с. 88]. Пункти 12 та 24 згаданої Рекомендації чітко наголошують на обов'язковості інформованої згоди особи, що підлягає захисту [3]. У своєму інтерв'ю Джеральд Шур, засновник американської програми захисту свідків WitSec, наголосив, що програма є цілком добровільною, це стосується як вступу до неї, так і можливості її покинути. Свідки та члени їхніх сімей можуть повернутися до свого попереднього життя та особистості в будь-який час, хоча роблять це на власний ризик [4].

Водночас у США, Італії, Німеччині уповноважені особи можуть самостійно запропонувати важливого свідку чи потерпілому отримати захист в обмін на свідчення, якщо вважають це за доцільне. На нашу думку, відмова такої особи від захисту не виключає інших можливостей держави захистити свої інтереси. Законодавство України та більшості держав дає змогу встановити за рішенням суду чи прокурора зовнішнє спостереження за особою/місцем, що виключає добровільну згоду такої особи.

Слід наголосити, що добровільність участі в програмі є відносною. Належним елементом захисту свідка є забезпечення безпеки для його родини та близьких, водночас угоду підписує лише свідок та повнолітні члени його сім'ї. Ці обставини можуть призводити до порушення прав третіх осіб. Відповідну проблему ілюструє історія Томаса С. Леонарда, який декілька років позивався до Федерального уряду США після того, як у 1967 році його колишня дружина та діти зникли. Леонарда не було повідомлено

про те, що його близькі взяли участь у програмі захисту свідків, отримали нові особистості та місце проживання, хоча це абсолютно порушило право Леонарда на побачення з дітьми відповідно до судового рішення. Ця справа спричинила внесення змін до програми захисту свідків у США, відповідний запит на участь у програмі відтепер включає відомості про будь-які проблеми, пов'язані з опікою над дітьми у разі переселення [5; 6]. Погоджуємося з тим, що в умовах реальної загрози відповідні дії були виправданими та пропорційними. Розробка вітчизняної програми захисту свідків має врахувати цей негативний досвід, можливо, шляхом попередження певного кола осіб (близьких та родичів) про застосування до особи заходів (без деталізації їх змісту) із зазначенням про неможливість розголошення інформації.

Законодавство України прямо не вказує на добровільність застосування заходів безпеки, проте це впливає із положень ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (далі – Закон). Водночас особа береться під захист після свого клопотання за рішенням уповноваженого органу, що виключає підписання угоди, а отже, і ознайомлення з можливими наслідками та зобов'язаннями, відповідальною як самого свідка, так і уповноважених осіб. Наявність угоди, на нашу думку, робить дії свідка та органів держави більш передбачуваними та юридично визначеними. Також необхідним є розширення ст. 473 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), що визначає зміст угоди про визнання винуватості, положенням про життя забезпечення безпеки за волевиявленням підозрюваного. У США близько 95% учасників національної програми захисту свідків є злочинцями, тож можливість добровільно визнати вину в обмін на захист є звичним явищем [4].

2. Принцип соціального захисту більшою мірою характерний для англо-саксонської правової системи і пов'язаний із суттєвим порушенням звичного життя свідків: зміна місця проживання, заміна особистості. З метою залучення більшої кількості свідків до співпраці у США в 1982 році було прийнято Закон «Про захист жертв злочинів і свідків» [7]. У результаті уряд США протягом перших 6 місяців участі в програмі здійснює виплати в розмірі від 60 до 130 тисяч доларів [6]. Але при цьому програма не має на меті збагачення особи чи постійного її утримання. Аналогічні положення містить італійська програма, яка не допускає покращення матеріального стану особи [1, с. 26]. У рамках WitSec оплачується проживання, перевезення меблів до нового будинку, видається мінімальне прожиткове забезпечення, яке розраховується залежно від кількості осіб у сім'ї, нового регіону проживання та попереднього доходу. Водночас розмір забезпечення не є платою за свідчення та не залежить від їх цінності для слідства. Протягом певного періоду надається допомога в пошуку роботи та соціалізації, що може включати роботу психолога [4; 8; 9].

Соціальний захист у рамках досліджуваного інституту не означає надання допомоги всім бажаючим чи тим, хто її потребує, це не є метою захисту свідків. Програма носить вибірковий характер, участь у ній, як правило, обмежена вимогами, що висуваються до тяжкості злочину, важливості свідка та іншими критеріями.

Ст. 13 Закону передбачає вирішення питань, які виникають внаслідок переселення особи, зокрема: працевлаштування, матеріального забезпечення, забезпечення житлом тощо [10]. Більш детально матеріальна сторона питання врегульована в постанові Кабінету Міністрів України № 457 від 26 червня 1995 р., яка визначає способи, види, детальний порядок отримання тієї чи іншої матеріальної допомоги і компенсації [11]. Однак ні Закон, ні постанови не враховують психологічні аспекти переселення, зміни особистості. Вважаємо, соціальний захист має

включати в себе і реабілітаційні заходи для певних осіб, насамперед дітей-учасників програми. Ігнорування особливої вразливості таких дітей у США призвело до їх соціальної дезадаптації та розвитку суїцидальних схильностей через проживання в мотелях, тимчасово винайнятому житлі, зміна шкіл, тривалі пропуски занять. Джекі Тейлор, яка стала учасницею програми WitSec у 7 років, та особа на ім'я «С.Д.», який декілька разів змінювали особистість, наразі мають як психологічні проблеми, так і проблеми матеріального характеру, що пов'язані з ранньою участю в програмі [12; 13]. Нині в рамках WitSec переглянуто питання психологічної підтримки, керівник програми Майкл Прут зазначає: «...програма була реформована для того, щоб забезпечити учасникам психологічну підтримку, якщо вони цього вимагатимуть <...> психологічна підтримка має вирішальне значення» [13].

3. Спеціалізація як принцип полягає у тому, що персонал органу, який відповідає за виконання заходів забезпечення безпеки, мусить мати належну підготовку й керівні документи (директива). Вказаний принцип реалізовано у всіх провідних країнах. У США певний час, до створення WitSec, забезпеченням безпеки займалися працівники Федерального бюро розслідувань. Цей підхід виявив невідповідність слідчих та оперативних працівників ФБР виявляти та протистояти загрозам з боку організованої злочинності. Як наслідок, уже понад 40 років програму на території США реалізує Служба маршалів США, яка відповідає за безпеку та життя державних свідків та їх безпосередніх утриманців (родичів) [14]. Маршали забезпечують 24-годинний захист усім свідкам, доки вони перебувають в умовах серйозної загрози. Служба маршалів США існувала задовго до створення програми, вона відповідає за забезпечення безпеки під час федеральних судових засідань з 1789 року. Обов'язки Служби маршалів США включають захист федеральної судової влади, затримання федеральних втікачів, управління та продаж активів, придбаних злочинцями внаслідок незаконної діяльності, утримання та транспортування федеральних ув'язнених та реалізація програми безпеки свідків [15]. Служба не є спеціалізованою для захисту свідків, але є підготовленою для захисту учасників судового слухання, що дає змогу говорити про накопичення суттєвого досвіду. Окремо про успішність такого рішення в США свідчить статистика: жоден учасник програми не загинув чи був убитий під час реалізації активного захисту [15].

В Ірландії виконанням заходів забезпечення безпеки займається елітний підрозділ національної поліції – спеціальна група детективів та підрозділ надзвичайного реагування [16].

У Україні починаючи з 1997 року діяв підрозділ судової міліції, який у 2003 році отримав назву «Грифон». Основними завданнями «Грифона» була охорона судів та пропускний режим. Окрім того, до їх компетенції також входила охорона свідків і потерпілих та охорона майна [17]. Отже, «Грифон» за своїми функціями та завданнями певною мірою був аналогом Служби маршалів США. У 2015 році з реформуванням міліції та створенням Національної поліції України цей підрозділ було розформовано. Нині здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи Служби безпеки, Державного бюро розслідувань, органи внутрішніх справ, органи Національної поліції або Національне антикорупційне бюро України, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи. Безпеку особи, взятої під захист, якщо її тримають в установі виконання покарань чи слідчому ізоляторі, забезпечує відповідний підрозділ такої установи чи слідчого ізолятора незалежно від того, у провадженні якого органу перебуває кримінальне провадження. Незважаючи на вказівку в Законі на «створення спеціальних підрозділів» відповідні структури, на нашу думку, не відповідають принципу спеціалізації. Вони формуються хоча

і з професійних співробітників, проте без досвіду відповідної діяльності та власних методів, без єдиного центру контролю та постановки завдань, і, головне, без єдиного відомства, що змогло би навчати та підвищувати кваліфікацію працівників. Розрізненість таких підрозділів залежно від підслідності викликає сумніви у координації їх дій та оперативній самостійності таких підрозділів. Вважаємо, що згаданий принцип заслуговує нормативного закріплення в Законі.

4. **Автономність** означає, що персоналові, відповідальному за впровадження заходів захисту, слід користуватися оперативною самостійністю і не брати участі ні в розслідуванні, ні в підготовці справи, у якій свідкові належить давати показання. Це передбачає організаційне відокремлення відповідних функцій від функцій власне слідчих органів. Водночас рекомендація РЄ зазначає, що між такими підрозділами та слідством мають існувати контакти та співробітництво [3].

У США Служба маршалів є самостійним підрозділом, що має свою штаб-квартиру, керівника, регіональні представництва та офіси в поліції кожного міста, в яких працює інспектор з питань захисту свідків. На офіційному сайті Служби зазначено, що маршали, перебуваючи в певному штаті, активно співпрацюють як з місцевими правоохоронними органами, так і місцевою владою [14]. Окрім того, власне маршали визначають, які саме заходи забезпечення безпеки слід застосувати до того чи іншого свідка, хоча в рамках програми кінцевим її етапом зазвичай є зміна особистості. Такий підхід повною мірою відповідає вказаному принципу.

Здійснення заходів щодо захисту свідків у Німеччині є обов'язком підрозділу кримінальної поліції. Важливим аспектом є відсутність впливу з боку слідчих органів на зміст показань свідка. Для цього необхідно виключити зайві контакти свідків з різними підрозділами правоохоронних органів. Саме тому у Німеччині підрозділ захисту свідків є організаційно незалежним від підрозділу, який займається розслідуванням, самостійно визначає заходи охорони свідка. Тільки цьому підрозділу відомі дані про свідка, його місце перебування, а доступ до такої інформації можливий лише через підрозділ захисту свідків [1, с. 26; 9, с. 195]. Такі країни, як Великобританія та Ірландія, мають подібні структури своїх підрозділів захисту свідків [16; 18].

Законодавство України хоча і наділяє органи, що здійснюють заходи безпеки, правом визначати заходи, методи та засоби, водночас робить такі підрозділи залежними від органів, що приймають рішення про застосування заходів безпеки. І якщо в США це департамент Міністерства юстиції та Генеральний прокурор [6], а в Італії Центральна національна комісія [1, с. 26], які не є органами розслідування, то в Україні це слідчий, прокурор, суд. Відтак підрозділи, що реалізують захист, є повністю залежними від слідства, що суперечить принципу автономності. Більше того слідчому чи прокурору, до звичних функцій якого входить розслідування та нагляд за слідством, відповідно, доводиться приймати серйозні, коштовні та часом кваліфіковані рішення щодо забезпечення безпеки, спираючись лише на свій досвід та обмежене коло фактів. Вважаємо, недотримання вказаного принципу є серйозною проблемою на шляху до ефективного функціонування та використання ресурсів підрозділів охорони свідків.

5. **Принцип диференціації заходів забезпечення безпеки** покликаний створити ефективну та пропорційну модель захисту для кожного свідка з урахуванням індивідуальних потреб. Це дає змогу використовувати належні, доречні та найменш витратні заходи зі збереженням достатнього рівня обачності і безпеки. Провідні держави світу по-різному підійшли до реалізації вказаного принципу. У США, окрім власне фізичної охорони свідка, зміни місця проживання (тимчасово та на постійній основі), викорис-

товують оповіщення свідка про місце, строк відбування покарання, а також про звільнення злочинця, проти якого він свідчив. Окрім того, широко застосовуються заходи, які слід вважати процесуальними заходами забезпечення безпеки, зокрема право поліції не розкривати дані про свого інформатора, використовувати записи попередніх показань, перешкоджати ототожненню свідка шляхом фізичного обмеження доступу до нього чи шляхом викривлення голосу тощо [1, с. 26]. Відповідні методи відомі кримінальному процесу більшості країн, зокрема й України.

Національне законодавство визначає доволі широкий список заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, залишаючи їх невизначеними. Визначені засоби відповідають принципу диференціації та практиці зарубіжних держав. Однак до заходів забезпечення безпеки віднесені лише позапроцесуальні заходи, що реалізуються лише спеціальними підрозділами. Чинний КПК України містить низку положень, які є спеціальними стосовно загальних норм та спрямовані на захист свідків. Так, наприклад, ст. 228 КПК України описує загальні правила пред'явлення особи для впізнання, разом з тим п. 4, 5 указаної статті містять положення про забезпечення безпеки особи, яка впізнає [19]. Ці положення є спеціальними стосовно всієї процедури впізнання, мають свої специфічні завдання, відмінні від мети слідчої дії. Аналогічні положення містять і інші слідчі та розшукові дії, іноді ці положення називають спеціальними видами окремих слідчих дій. Пропонуємо розширити ст. 131 КПК України «Види заходів забезпечення кримінального провадження» таким положенням: п. 10 «Заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження». Очевидно, що мета глави 10 КПК України – досягнення дієвості конкретного провадження – співпадає з метою інституту забезпечення безпеки, що робить його органічною частиною цієї глави. Також вважаємо доцільним додати главу 18-1 до КПК України з назвою «Заходи забезпечення безпеки учасників кримінального провадження», яка б містила загальні положення про мету, завдання цього інституту, описувала коло осіб-учасників, їхні права та обов'язки, повноваження органів та посадових осіб, процедуру отримання захисту та вміщувала б уже згаданий нами порядок спеціальних слідчих та розшукових дій, що мають на меті захистити свідків.

6. **Пропорційність** як принцип знаходить своє відображення у низці положень програм захисту свідків та полягає у забезпеченні рівноваги між безпекою свідка, інтересами слідства, фінансовими витратами, рівнем небезпеки та прийнятими заходами, можливістю оспорювати покази свідка зі сторони обвинувачення й анонімністю свідка. Насамперед важливо визначити критерії вступу свідка до програми захисту. Рекомендації РЄ наголошують на таких ознаках: причетність особи, що підлягає захисту, до розслідування справи; значущість її внеску; серйозність загрози; згода особи та здатність бути об'єктом заходів захисту [3].

У США першочерговим критерієм є факт скоєння певного злочину (злочини, пов'язані з діяльністю організованих злочинних угруповань (мафія), рекет, незаконний обіг наркотиків, злочини проти національної безпеки, будь-яке інше серйозне федеральне кримінально каране правопорушення, за свідчення у якому свідку може загрозувати насильство чи погроза насильством [6]). Таким чином, WitSec націлена на тяжкі злочини, що можуть суттєво нашкодити не лише окремій особі, а суспільству та державі. У ФРН початок процедури захисту передбачає дотримання таких умов: скоєний злочин є тяжким (тероризм, організована злочинність) чи таким, що заподіє серйозну шкоду громадському порядку; встановлення обставин справи чи місця знаходження злочинця неможливе без показань свідка; готовність особи давати показання створює небезпеку для нього та членів його сім'ї [1, с. 27].

РЄ рекомендує обов'язково поширити національні програми захисту свідків на злочин тероризм, оскільки в такому разі страждають інтереси не окремої держави, а всього світового співтовариства.

Таким чином, можна говорити, що участь у програмі захисту свідків обмежується принципом пропорційності, мета якого – ефективно розподіляти ресурси, захищаючи інтереси суспільства та держави, забезпечувати баланс між потребами свідків та суспільства, завданнями кримінального судочинства. Зважаючи на значні фінансові витрати, такий підхід має забезпечити роботу програм захисту в режимі «обмежена кількість свідків – надійні заходи – значна суспільна користь».

Вітчизняний інститут забезпечення безпеки, на нашу думку, повністю позбавлений згаданого принципу. Застосування до особи заходів захисту не передбачає встановлення важливості показань для слідства, готовності давати показання в суді, обов'язку пошуку альтернативних джерел доказів. Перелік злочинів, як це зроблено в США чи ФРН, не визначено. Фактично захист може отримати особа в провадженні за будь-яким злочином, зокрема, й невеликої тяжкості. Існують приклади застосування таких заходів, наприклад, у провадженнях за обвинуваченням у шахрайстві за ч. 1 ст. 190 КК України [20].

Рівень загрози для свідка не є вирішальним критерієм для участі в програмі, він береться до уваги лише для визначення пропорційних заходів. Проте вітчизняне законодавство фактично змушує слідчих у прийнятті рішення спиратися лише на цю обставину, інших критеріїв просто не визначено. Окрім того, застосування заходів прямо залежить від рівня загрози без вказівки на методику, спосіб її оцінки. Це унеможливує адекватне обґрунтування прийнятого рішення та наступне його оскарження. Як наслідок, маємо неефективне функціонування інституту забезпечення безпеки.

7. Конфіденційність є ключовим принципом для забезпечення ефективності всіх заходів, що можуть бути застосовані до свідка. У реалізації цього принципу слід виділити три складники: перешкоджання фізичному ототожненню особи свідка, конфіденційний характер інформації про застосовані заходи забезпечення безпеки, конфіденційний характер інформації про методи роботи відповідних підрозділів.

У ФРН всі здійснювані заходи проводяться в режимі повної конспірації [21, с. 141]. У США програма захисту свідків цілком побудована на анонімності свідка – нерозголошенні його імені в запиті на захист та в суді, перешкоджанні будь-якому фізичному ототожненню, забороні розголошення будь-яких відомостей про особу свідка, зміні персональних даних

тощо [6]. Законодавства низки держав містять процесуальні засоби, що забезпечують анонімність свідка, зокрема, допит у режимі відеоконференції зі спотворенням голосу, розкриття особи свідка на пізніх стадіях процесу, виключення участі ЗМІ на слуханнях (закриті слухання). При цьому конфіденційність не має стати перешкодою для об'єктивного розслідування та обмежувати право обвинуваченого на захист, тому повна анонімність має стати винятком, а не правилом. Цифрова епоха суттєво ускладнює збереження конфіденційності, видається необхідним у певних випадках покладення на свідка обов'язку тимчасово чи назавжди припинити використання номерів стільникового зв'язку, імен, нікнеймів та так званих «aliases» у мережі Інтернет.

Національне законодавство відповідає принципу конфіденційності. Зокрема, у КПК України наявні процесуальні можливості збереження анонімності: закриті судові засідання, негласні слідчі та розшукові дії, забезпечення конфіденційності відомостей про особу в матеріалах кримінального провадження, обмеження права на ознайомлення з матеріалами кримінального провадження лише окремими відомостями, впізнання поза візуальним спостереженням тощо. Закон визначає забезпечення конфіденційності відомостей про особу одним із заходів забезпечення безпеки, а в ст. 15 наведено способи реалізації конфіденційності. Відомості про заходи безпеки та осіб, взятих під державний захист згідно з чинним законодавством, є інформацією з обмеженим доступом.

У **висновках** зазначимо, що інститути забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства провідних держав, таких як США, Великобританія, Італія, ФРН, побудовані на основі принципів добровільності, соціального захисту, спеціалізації, автономності, диференціації заходів, пропорційності, конфіденційності. Вказані принципи законодавчо не закріплені, їх виділення ґрунтується на основі аналізу групи правових норм, об'єднаних єдиною метою.

Порівняння на основі вказаних принципів інститутів забезпечення безпеки в Україні та провідних державах свідчить про те, що національний інститут має багато спільних рис, що дає змогу говорити про можливість наступного перенесення досвіду в рамках майбутніх досліджень. Проте в Україні не реалізовано принципи спеціалізації та автономності, пропорційності, а також не досить реалізовано принцип конфіденційності. Наведені нами принципи прямо не закріплені ні в КПК України, ні в Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», що, на нашу думку, є суттєвим недоліком і перешкоджає подальшому планомірному вдосконаленню досліджуваного інституту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ноздренко М.В. Міжнародний досвід із забезпечення безпеки осіб, взятих під захист. Економіка, фінанси, право. 2015. № 5. С. 24–27.
2. Орлеан А.М. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до Європейських стандартів. Актуальні проблеми правознавства. 2016. Випуск 3 (7). С. 87–92.
3. Рекомендація № Rec (2005) 9 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо захисту свідків та осіб, які співпрацюють з правосуддям. Рада Європи. URL: [http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B](http://scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/7442A47EB0B374B9C2257D8700495F8B)
4. Falcon, G. Inside the witness protection program. CNN. 2016. URL: <http://edition.cnn.com/2013/02/16/justice/witness-protection-program/>
5. Santoro Noelle A. Thomas S. Leonhard, legal fight led to book, movies. The Buffalo News. URL: <https://buffalonews.com/2014/05/05/thomas-s-leonhard-legal-fight-led-to-book-movies>
6. Criminal resource manual 701-709. The United States Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/jm/criminal-resource-manual-701-799>
7. Victim and Witness Protection Act of 1982. Public Law. 97-291- Oct.12/1982. URL: <https://www.gpo.gov/fdsys/pkg/STATUTE-96/pdf/STATUTE-96-Pg1248.pdf>
8. Jake Rossen. 12 Secrets of the Witness Protection Program. Mental floss. 2016. URL: <http://mentalfloss.com/article/77695/12-secrets-witness-protection-program>
9. Серебрянський П.В. Порівняльно-аналітична характеристика правового регулювання застосування заходів забезпечення безпеки до учасників кримінального процесу (зарубіжний досвід формування правової доктрини). Право і суспільство. 2016. № 3. С. 194–198.
10. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>
11. Про порядок вирішення питань переселення в інше місце проживання, надання житла, матеріальної допомоги та працевлаштування осіб, взятих під державний захист: Постанова КМУ від 26 червня 1995 року № 457. / Кабінет Міністрів України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-95-%D0%BF>

12. Megan Redman, Lauren Effron. Children of witness Protection struggle of reclaim identities. ABCNews. 2016. URL: <https://abcnews.go.com/US/children-witness-protection-struggle-reclaim-identities/story?id=41335525>
13. Nina Concepcion. 16 Shocking true stories of people living in the Witness Protection Program. Twenty-two words. URL: <https://twentytwowords.com/true-stories-witness-protection-program/>
14. Witness Security Program. U.S. Marshals Service. URL: <https://www.usmarshals.gov/witsec/>
15. U.S. Marshals Service. Fact sheet. Witness Security. 2018. URL: <https://www.usmarshals.gov/duties/factsheets/witsec.pdf>
16. An Garda Siochana – Security and intelligence. URL: <https://www.garda.ie/en/about-us/our-departments/security-and-intelligence/>
17. Кожен з бійців чернігівського «Грифона» у будь-який момент готовий зі зброєю в руках захистити клієнта. 2011. URL: <http://old.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/471958>
18. National Crime Agency. URL: <http://www.nationalcrimeagency.gov.uk/about-us>
19. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/paran522#n522>
20. Ухвала Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 6 січня 2017 року у справі № 686/15505/16-к. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL <http://reyestr.court.gov.ua/Review/64021478>
21. Азаров М.Ю. Досвід роботи Італії та Німеччини щодо забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). Київ, 2003. № 7. С. 139–145.

УДК 343.131.5

АДВОКАТСЬКА ТАКТИКА ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ БЕЗ УХВАЛИ СЛІДЧОГО СУДДІ

ATTORNEY TACTICS APPLIED DURING A DETENTION OF A PERSON WITHOUT A COURT JUDGE DECISION

Циганюк Ю.В.,

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності
Хмельницького інституту
Міжрегіональної Академії управління персоналом,
адвокат*

Стаття присвячена з'ясуванню сутності адвокатської тактики під час затримання особи без ухвали слідчого судді. У статті розкрито суть адвокатської тактики та її реалізацію під час затримання особи без ухвали слідчого судді. У висновках сформульовано її особливості, основне правило такої тактики та елементи, які її формують.

Ключові слова: адвокатська тактика, тактика захисту, затримання, ухвала слідчого судді, планування та організація.

Статья посвящена установлению сущности адвокатской тактики при задержании лица без постановления следственного судьи. В статье раскрыта суть адвокатской тактики и ее реализация при задержании лица без постановления следственного судьи. В заключении сформулированы ее особенности, основное правило такой тактики и элементы, которые ее формируют.

Ключевые слова: адвокатская тактика, тактика защиты, задержание, постановление следственного судьи, планирование и организация.

The article is devoted to the clarification of the essence of an attorney tactics during a detention of a person without a court judge decision. The article reveals the essence of an attorney tactics and its implementation when a person being detained without a court judge decision. Its features, the main rule of such tactics and its forming elements are formulated in the conclusions.

Key words: attorney tactics, defence tactics, detention, court judge decision, planning and organization.

Постановка проблеми. Теоретичні та практичні аспекти затримання особи без ухвали слідчого судді часто порушувались у текстах юридичних наукових публікацій. Втім чимало проблемних питань виникають саме під час реалізації адвокатами тактичних прийомів у процесі застосування вказаного заходу забезпечення кримінального провадження. Саме адвокат (захисник) має забезпечити затриманому (підзахисному) надання якісної правничої допомоги одразу після затримання. А тактичні прийоми та алгоритми дій під час і після затримання особи надають можливість розширення варіантів правової поведінки адвоката (захисника) у кримінальному провадженні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням адвокатської тактики присвячені праці Я.О. Береського, О.В. Бишевець, А.М. Бірюкової, В.І. Боярова, Й.Л. Бронза, Т.В. Варфоломєєвої, В.Г. Гончаренка, А.В. Закревського, Я.П. Зейкана, К.В. Легких, В.К. Матвійчука, О.В. Острогляд, В.О. Попелюшка, С.В. Томина, О.Г. Яновської та інших. Використання праць указаних науковців дасть змогу створити новизну під час дослідження за обраною темою.

Метою цієї статті є встановлення особливостей адвокатської тактики під час затримання особи без ухвали слідчого судді.

Виклад основного матеріалу дослідження. На системні проблеми у вітчизняному законодавстві, наявність яких призводила до порушень прав людини під час затримання за підозрою у скоєнні злочину, неодноразово вказував у своїх рішеннях і Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) («Олексій Михайлович Захаркін проти України» від 24 червня 2010 року, «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року, «Савін проти України» від 12 червня 2012 року та ін.). Йдеться не тільки про випадки відсутності у відповідних протоколах відомостей про дату, час і місце затримання особи, її ім'я, підстави затримання, особу, яка здійснила затримання, а й про використання адміністративного затримання з метою підтвердження підозри у скоєнні особою злочину. ЄСПЛ неодноразово визнавав адміністративний арешт особи частиною тривалішого та безперервного періоду тримання її під вартою в подальшому під час досудового розслідування [1, с. 182].